

JDI PRYČ, SMRTKO,
HUŠ, HUŠ!

Ten den, kdy požár ozářil nebe, mi prasklo slepé střevo a já měl břicho plné hnisu. Položili mě na stůl pod velikánskou lampu a zeptali se:

„Andriusi Šatasi, umíte počítat?“

„Třeba do deseti, když budete chtít,“ odpověděl jsem a začal svědomitě počítat, ale spletl jsem se, a tak jsem počítal znovu.

V té době byl už Kaminkasův chlév v plamenech a ohnivě jazyky dosahovaly až k nebi. Bratr mého otce Boleslav Šatas nebyl ani hasič ani požárník, přesto si jako jediný ze všech ohrnul límec u saka a skočil přímo do ohně. Já jsem právě vdechl éter a než bys řekl švec, slepé střevo mi vyřízli a břicho vyčistili.

Bratr mého otce sice nebyl požárník, a přesto zachránil před jistou smrtí jedno sele. Sako i obočí měl ohořelé a řekl plaše, jako by se za svůj skok před očima lidí z městečka, kteří se shlukli kolem plotu, styděl a zároveň omlouval:

„Když do domu přijde zloděj, nechá na pokoji aspoň zdi, ale oheň nenechá vůbec nic.“

A taky jo, když jsem se vrátil domů bez slepého střeva, zbyly z Kaminkasova chléva jen vzpomínky a holé základy. Navečer toho dne, kdy se ze spáleniště ještě kouřilo, zaklepal nesměle bratr mého otce Bole-

slav na dveře Kaminskasova domu. Chtěl se pouze zeptat, jestli se nenašly jeho brýle, které ztratil při požáru a bez nichž byl docela bezradný. Ale nezeptal se, protože celá Kaminskasova rodina — Kaminskas, Kaminskasová, jeho manželka, nejhezčí a nejmilenlivější žena z městečka, i jejich děti Luka a Cvrček — seděla u stolu, a všichni s chutí baštili sele, které Boleslav zachránil. Kaminskas Boleslava ke stolu nepozval, jen mu nalil štamprli vodky a nařídil Luce: „Dones ji tomu člověku, Lucino.“

A tak Boleslav vypil vodku u dveří.

„Dones mu, Lucino, kost, ať může tu vodku zajíst,“ nařídil potom Kaminskas.

Luka vyprskla a znovu cupitala ke dveřím.

„Děvenko, to jsem bez brýlí tak směšný?“ zeptal se Boleslav.

„Ale ne,“ odpověděla.

Bratr mého otce kost odmítl, jen pohládl Luku po hlavě a pohlédl svými smutnými očima na Kaminskas:

„Já si myslel, že jste slušný člověk.“

„Já taky,“ ušklíbl se Kaminskas rozpálený pečínkou.

„Ale kdo se vás prosil, abyste lez do ohně?“

A přibouchl dveře Boleslavovi přímo před nosem.

Když jsem se vrátil z nemocnice, popel na spáleništi už vychladl a vítr ho rozvál do všech stran; bylo mi moc líto, že jsem přišel o podívanou, jak hoří chlív,

(10)

v němž kdysi pošla kráva, co můj děda prodal Kaminskasovi.

Vrátil jsem se uprostřed krásného léta, toho nejkrásnějšího, jaké člověk prožije jedinkrát za život; a i když jich později ještě pozná plno, připadají mu ve srovnání s tím jediným a jedinečným šedá a ne skutečná. Proč tomu tak je, bůhví. Dodnes si pamatuju jasný sluneční den, tlustého a udiveného kocoura plížícího se po rozpálené plechové střeše a sklenici s černými štetinami a mýdlovou vodou připomínající věcerejší bílou kávu. Ležel jsem v houpací síti natažené mezi dvěma javory, zachumláný do zimního kabátu a vlněné šály, a připadal si jako hrdina, protože mě všichni pořád ujišťovali, že jsem měl namále a že už si pro mě skoro přišla zubatá. Bratr mého otce Boleslav si pro tu příležitost oblékl bílou proužkovanou košili bez límečku. Mně připíchl na zimní kabát tři svoje medaile a rád, takže se mi zdálo, že se celý svět raduje a směje a já sá spolu se mnou. Boleslav mě houpal, hrál na foukací harmoniku a kocour na rozpálené střeše k tomu mňoukal; najednou se něčeho polekal, koukl se po nás a já se rozesmál na celé kolo. Otec s matkou vyšli ven, aby se podívali, jak se směju. Pomysleli si, že mě tak rozesmál Boleslav, a povzbudivě na něho zakývali.

„Boleslave,“ řekl jsem, „jestli někdy na tenhle den zapomenu, vždycky mi ho připomeň.“

(11)

„Je opravdu krásně,“ souhlasil se mnou Boleslav a zahleděl se na plechovou střechu lesknoucí se ve slunci, vytáhl z kapsy cosi zabaleného do kapesníku a podal mi to.

„Já nemám hlad,“ odmítl jsem.

Boleslav foukl do harmoniky a zarmouceně se usmál:

„Když jsi ležel v nemocnici, volal jsem: Odstup, smrti, od syna mého bratra Andriuse Šatase, vždyť ještě ani nestačil ochutnat ořechový chleba. Jdi pryč, smrtko, huš, huš!“

„Huš!“ mávl jsem rukou a kocour jako blesk sjel z plechové střechy.

Ukousl jsem si kousek křupavého chleba, trochu se lepil a chutnal dost zvláště, a rázem jsem měl pusu plnou ořechové vůně. Boleslav hrál foukací harmoniku a druhou rukou mě houpal.

„Huš, huš,“ prozpěvoval jsem si létaje vysoko nad zemí.

Na zimním kabátě mi cinkaly medaile a lehká, svěží vůně ořechového chleba proudící z mých úst prosytila vzduch nad stromy, nad hučícími telegrafními sloupy, nad rozježděným družstevním dvorem kelsteinovou oficínou i **drogistickým krámkem** oči všech lidí, do té doby studeně modré, se tou vůní proměnily v světle hnědé a zlatě jiskřily.

(12)

OHEŇ, KTERÝ SPÁLIL BOLESLAVA

„Litevci jsme, rodem i krví,“ prozpěvuje si každé ráno při holení Antanas Šatas, můj otec, a vůbec ho nevrzuje, že jeho vlastní otec, můj dědeček, byl kulak; to my dva s Boleslavem se dědu aspoň snažíme převychovat, seč nám slabé síly stačí.

Dědeček kdysi dávno prodal Kaminskasovi krávu s libozvučným litevským jménem, jenže ona nazítří posla, a děda se jen křivě usmál:

„Kdepak Poláci, ti dobytku nerozumějí, ti tak akorát něco ukrást!“

Jednou v mládí mu totiž nějaký Polák vyřízl břitvou kapsu se všemi penězi a dědeček věštecky prorokoval: dneska mi štípli kapsu, a zítra nám ukradnou Vilnius.

Když se Boleslav seznámil s mou matkou, bez okolků jí pravil:

„Byl bych velice rád, drahá slečno, kdybyste šla se mnou do kina.“

„Proč ne?“ odpověděla matka.

A tak spolu chodili do kina nejprve dvakrát a potom i třikrát týdně. Jenže pak se do toho vložil děda a uštěpačně se zeptal:

„Tak jsem slyšel, Boleslave, že se chceš stát otcem mého milovaného vnuka Andriuse Šatase.“

„To bych moc rád,“ řekl Boleslav odhodlaně.

(13)

„To ti snad našeptal sám luciper.“

„Kdepak,“ odsekl zamračeně Boleslav.

„Našeptal, našeptal a nehádej se se svým otcem, mě snad z tebe klepne pepka, protože ty uděláš určité nějakou hloupost...“

Dědeček se nemýlil, když se připravoval na to, že ho sklátí mrtvička, protože Boleslav šel s matkou ještě jednou do kina, pak zanechal mou matku Elyte v péči mého otce Antanase a sám utekl do Španělska. Španělé byli strašně rádi, že ho mají mezi sebou. Tak mu třeba říkali: Ustoupíme, Boleslave, slyšíš, co dělat, máme oči zalité krví. Jenže Boleslav si oči utřel a zavrtěl hlavou: Kdepak, já utíkat nemůžu, jsem slabý na plíce. A klidně, jako by se nechumelilo, žvýkal ten svůj ořechový chleba a páčil to do fašistů z kulometu. Ti na něho křičeli: Vzdej se! Ale s Boleslavem se člověk mnohdy nedohodl ani litevsky, natož španělsky, když uměl jen NO PASARAN! Boleslav se akorát náramně přepočítal, když nechal mého otce, aby chránil mou matku, protože ten ji před sebou ochránil sotva dva roky.

Boleslav měl tuberkulózu stejně jako můj otec, a stejně jako on potřeboval pro své plíce penicilín či jak se ten lék jmenoval. Můj děda včas daroval sovětské vládě půdu, prodal dům a za ty peníze koupil deset gramů penicilínu. Dlouho se rozmýšlel, kterému ze svých synů má lék dát, protože deset gramů bylo

pro plíce obou, jako když dáš krávě jahodu. Tenkrát Boleslav rozpačitě prohlásil, že jeho plíce ten zázračný lék vlastně nepotřebujou. Můj otec prozíravě mlčel, neodporoval a jeho plíce dychtivě vsály všechn penicilín jako vyprahlá půda blahodárnou vláhu. Snad už Boleslav opravdu žádný penicilín nepotřeboval, protože když jednoho krásného dne přijel do městečka cirkus, s kterým pak utekla Kaminskasová, Boleslav přistoupil k mé matce a těžce dýchaje ji poprosil:

„Byl bych moc rád, kdybyste šla se mnou ještě jednou do cirkusu.“

„Dobře, Boleslave,“ odpověděla smutně od nádobí moje matka. „Až se setmí, pokusím se odejít.“

Ale když se setmělo, musela zašívát prošoupané kalhoty mého otce a pak už bylo pozdě.

Boleslav se tedy musel dívat sám na muže, který kousal hřebíky jako chleba a zuby měl přitom docela obyčejné, vůbec ne ze železa, a k tomu mu ještě z úst šlehal plamen. Zatím Kaminskas pletl z provazů bič, protože Kaminskasová, jeho žena, nedokázala od toho muže odtrhnout pohled a chodila s Lukou a Čvrčkem skoro na každé představení.

Když Kaminskas konečně bič dopletl a začal s křikem: „Tady je chlív, smrdí to tu jako v chlívě!“ vyhánět Kaminskasovou z cirkusu, chytil ho Boleslav za ruku.

„Vy sám jste z chlíva!“ A to byla poslední Bolesla-

vova slova, když nepočítáme těch pár španělských; žily na spáncích mu naběhly a oheň, který celý život hořel v jeho nitru, najednou vyšlehl ven...

CHVÁLABOHU DNES NEMÁME STŘEDOVĚK

Kosti se objevují a zase mizí, protože je na podzim při podmítece vyorají a na jaře opět zahrnou do země. Byly však jediným zdrojem mých příjmů a naděje posedmé spatřit Tarzana, jak se dostane ze železné klece na svobodu do volné džungle. Šestkrát mi otec peníze na biograf dal, ale posedmé odmítl, a nebyla s ním žádná řeč; prý, to už by mohlo stačit, beztak křičím po nocích a nedám mu spát, podívejte se na toho milostpána! Když chce být člověk nezávislý, musí si poradit sám. Tak jsem chodil po zahradách a sbíral kosti. Bylo jich tu dost, i když by jich samozřejmě mohlo být víc. Za poštou začínalo království Kaminskasových. Jen jsem se tam ukázal, rázem odněkud vyskočila ta zpropadená dračice Luka a pustila se do mě. Dneska proti mně vyrazili hned všichni tři

Kaminskasovi — Luka, Cvrček i jejich nejstarší bratr, kterému se říkalo Hlaváč a který později seděl ve vězení, protože zbil svou tetu a snad provedl i něco jiného. Nařídili mi, abych vysypal kosti na zem. Hlaváč, odporný typ s rozpláclou hlavou — nejspíš od toho, že ho Kaminskas tloukl, ještě když byl v matčině lůně — popadl největší kost s několika zuby, prohlédl si ji a zamračil se:

„Jestlipak víš, komu ta kost patří?“

„Tady není vaše zahrada,“ namítl jsem a začal dávat kosti zpátky do vědra.

„Tohle je lidská kost, to se pozná,“ konstatoval Hlaváč.

„Kráva není člověk,“ odsekl jsem.

„Aha!“ zvolal Cvrček. „Prodali jste nám chciplou krávu a ještě máte tu drzost si přijít pro její kosti!“

S Cvrčkem a Lukou bych se asi vypořádal snadno, jenže Hlaváč mě chytil za ucho a vítězoslavně řekl:

„Uříznem mu ucho. Podržte ho, já zatím vytáhnu nůž.“

Měl zabiják, jaké se už dneska nenajdou ani s lucernou v pravé poledne... Hlaváč ho rozevřel, vyzkoušel nehtem jeho ostří, významně se přitom na mě díval, a pak na něj plivl a začal ho brousit. Cvrček se mi opřel kolenem o bok a přitáhl si k sobě moje ucho.

„A musíme... mu to ucho uříznout? Co když mu

jenom pohrozíme?“ Luka se nervózně kousala do rtu.

Když jsem konečně otevřel oči a ohmatal si levou půlku hlavy, cítil jsem jen studenou prázdnotu. Hlaváč si položil ucho na dlaň a mně se zdálo, že se ještě hýbá, jako by bylo živé. Luka se povytáhla na špičky a bážlivě mu nakukovala do dlaně, ale Hlaváč ji odstrčil a dal si ucho do kapsy. S přezíravým hvízdáním se loudali pryč a kosti tu chválabohu zapomněli. Rychle jsem je poskládal do vědra a utíkal domů. Všichni okamžitě odhodili lžice a vyskočili od stolu:

„Co se ti stalo? Zbili tě?“

„Ne, dneska mě nebili,“ řekl jsem vzlykaje. „Jenom mi chtěli uříznout ucho.“

Otec vyjekl, prohlásil, abych se uklidnil a sedl si ke stolu, protože chválabohu dnes nemáme středověk, do kterého by nás hrozně rádi všelijací Kaminskasovi a jim podobní vrátili. Chválabohu.

KRYSY

Můj otec nechodil do té dnešní, patrové školy, ale do staré dřevěné, co stojí proti faře. Nebyla špatná, ale

(18)

kryсами se to tam jen hemžilo. V životě jsem jich neviděl a asi už neuvidím tolik pohromadě. Šmejdily o přestávce po chodbách a nedalo se proti tomu nic dělat, při vyučování vysedávaly ve třídě na kamnech, ocásky jim pěkně visely dolů, a dívaly se na učitelku Skorpikisovou. Byla to docela dobrá kantorka, netrápila nás zbytečně, jen trochu nedoslýchala. Absolvovala kdysi v Petrohradě kursy pro dívky, jejího muže ještě za cara zadávali vlci a ji samotnou pronásledoval vlk s bílými skvrnami na sleších. Naštěstí s sebou nosila písemné práce, a tak seděla na stromě a házela vlkovi do chřtánu hořící sešity. Snad proto si krys vůbec nevšímala. Skorpikisová mě učila jen jednu zimu, protože potom si musela zabalit kufry a odjet do starobince.

Když mi Luka podstrčila do tašky chciplou krysou a já jsem se potom půl roku v noci počurával, vypravil se můj děda do školy a strašně Skorpikisové vyhuboval. Učitelka ho poslouchala s nelíčeným údivem — vypadalo to, jako by se teprve teď dozvěděla, že jsou ve škole nějaké krysy.

Luka sledovala mého dědu a učitelku s bohorovným klidem. Je to totiž nejhroznější ženská, jakou jsem kdy viděl. Tluče holí naše slepice a plive do studny, protože se sama přiznala, že je dračice a že jsou její sliny tím pádem jedovaté. Občas i sám Kaminskas říká o Luce, že je z kurvy dcera, ale až já ji jednou chytím, tak ji

(19)

poleju petrolejem a zapálím — i když mi upřímně řečeno bude na světě bez té dračice trochu smutno.

„Vážená paní,“ řekl děda učitelce. „Můj vnuk Andrius Šatas do téhle školy nevkročí, dokud tu bude jediná krysa.“

Holí smetl krysu z kamen, přivázel jí k ocásku špagát a začal ji pálit hořícím papírkem. Krysa nešťastně a zmučeně pištěla jako člověk. Ostatní krysy její pískot pochopitelně uslyšely. To však mému dědovi nestačilo, vyhnal krysu na chodbu, oběhl s ní všechny třídy, patro i přízemí, sklep, sborovnu, a dokonce i záchod. Celá škola stála u oken a dívala se, jak rozohněný dědek honí krysu po dvoře. Potom si utřel pot, roztočil si krysu nad hlavou a vyhodil do vzduchu. Krysa přeletěla tři domy, poštu a oknem vletěla Kaminskasům na stůl — jasně že rovnou do zelnáčky. Chacha! Není pěkné se posmívat, ale krysy od té doby ze školy zmizely nadobro a i když bylo zima, nikdy se už neobjevily.

NEMĚŇTE SE, PENÍZE

Na jaře děda ulehl do postele a ani za nic nechtěl vstát. Podezřívával jsem ho, že simuluje, protože jsem musel místo něho štípat dříví a zabíjet slepice. Je to hnusná práce pižlat nožem slepice, radši jsem pokaždé zavřel oči.

„Režeš opačnou stranou,“ říká otec štítivě.

„Tak si to udělej sám,“ křičím a házím na zem slepici i nůž.

Jenomže můj otec je romantik a krev si oškliví, děda nevstává z postele, a tak jsem jediný mužský v rodině já. Už půl roku tajně dědu pozoruju pootevřenými dveřmi, protože mě nebaví vysedávat u jeho postele a ráno co ráno vynášet nočník. Snažím se ho politicky převychovat a denně mu nosím noviny. Strašně heká a kašle, ale ani ho nenapadne, aby si je přečetl, jen z nich odtrhne růžek, vyplivne do něj hleny, pečlivě je zabalí a papírek hodí pod postel.

Zato má děda moc rád, když u něho sedím na posteli a vysvětluju mu, jak je dnes život krásný a den ode dne krásnější ve srovnání s těmi jeho temnými buržoazními časy. To se pak potouchle chichotá a ukazuje mi na truhlu, kde leží jeho černý oblek z pravé anglické vlny prosypaný naftalínem.

„Chichi,“ říká děda. „Třicet let ho nosím a ještě

jsem ho neunosil. I do hrobu mě v tom anglickým suknu položí.“

„To je možný,“ zívám. „Jenže já nejsem kulak, já prošoupu kalhoty za měsíc.“

Věděl jsem, že mě má rád, a já ho upřímně řečeno taky snášel, byl docela fajn. A tak děda tvrdošíjně simuloval až do toho dne, kdy vyměňovali peníze. Dodnes si pamatuju, jak byly zrovna hrozitánské mrazy a víchr zpřetrhal elektrické vedení. Pošťák nám přinesl dopis, pak vyšel ven a vítr za ním tak silně bouchl dveřmi, že se dům málem otřásl v základech. V dopise se můj rodič, který byl toho času na doškolovacích kursech, svým i matčiným jménem dotazoval, jestli nezapomínám sbírat slepičí vejce a jestli nezlobím dědu.

V té době se právě vyměňovaly peníze a mě trochu znepokojovaly nejrůznější sluchy, které se šířily městečkem. Ale já svatosvatě věřil vládě, že mě nepodvede. Toho dne tedy zpřetrhal vítr elektrické vedení a já jsem zrovna počítal peníze při rozsvícené petrolejce, když se v kuchyni znenadání objevil děda v noční košili. Dopáleně jsem se na něho podíval, smetl peníze zpátky do konvice a přikryl ji víčkem.

„Honem do postele!“ řekl jsem a pochopil, že v této chvíli děda nesimuluje. Sám si to taky asi uvědomil, otevřel ústa, chňapl po mně rukama a upadl na zem.

Popadl jsem dědu v podpaží, odtáhl ho do jeho po-

kojíku a překulil ho do postele. To se ví, že mi bylo všelijak. Lupal otevřenými ústy vzduch a mumlal:

„Peníze, peníze... v kuchyni, pod podlahou!“

„Nerozčiluj se,“ chlácholil jsem ho, „však ty tvoje peníze taky vyměníme...“

Jenže děda natáhl ruku ke stolu a vyndal z něho svíčku. Tedy, ne nějakou obyčejnou, nýbrž žlutou voskovici, jakou prodávají faráři v kostele.

„Huš, huš,“ drmolil jsem a po celou dobu, než jsem našel v kuchyni zápalky a tu svíčku mu zapálil, drkotaly mi zuby.

Děda na mě divně hleděl, jako by mi cosi vyčítal, jako by nemohl pochopit, co jsem zač, potom se třikrát zhluboka nadechl jako před skokem do vody, zalapal ústy, škulbl nohama, jako by se chtěl odrazit od postele, a vypravil se na dalekou plavbu...

Vyklopýtal jsem ven na dvůr, bylo už tma jako v pytli, a rozběhl se na poštu. Celou cestu jsem jako pokažený gramofon donekonečna opakoval:

„Huš, huš...“

Napsal jsem telegram otci a teprve pak si uvědomil, že mám v kapse pouhých třicet kopejek, ale poštačka si je vzala a pravila, že to je v pořádku, jako bych jí už dával nové vyměněné peníze, které platily mnohem víc.

Když jsem se vracel domů a už z dálky cítil pach spáleniny, napadla mě bláhová myšlenka: děda je

přece člověk ze starých časů, to určitě odchází jeho ztrápená duše.

Dědovi zatím vypadla z ruky hořící svíčka a chytila od ní postel. Děda ležel se strnulým pohledem obráceným do stropu za svou hlavu, jako by se díval tím směrem, kterým odplul, a mně se zdálo, že každou chvíli nespokojeně zamumlá a vytáhne z hořícího rukávu košile noviny, aby si do nich odkašlal.

Uhasil jsem oheň, ale přesto jsem až do úsvitu seděl s vědrem vody u postele a bedlivě dával pozor, aby děda znovu nezačal hořet.

Nazítří přijel pohublý otec a matka. Stále ještě zůstala vichřice. Montéři však vedení opravili a v domě se rozsvítilo světlo.

Můj nebohý děda měl pravdu. Opravdu ho ustrojili do anglického vlněného obleku a zakryli rakev víkem. Poprvé v životě jsem viděl, kolik mám příbuzných. U hrobu se sešli dvě otcovy sestřenice, učitelky a staré panny, jeden předseda družstva, jeden správce dětského domova, fotoreportér okresních novin, všichni s rodinami a dětmi, dokonce tu byl i jeden notář ze vzdálené přízně, který kamarádil na gymnáziu s otcem a kterému z nosu legračně trčely chloupky. Celou cestu z domu až na hřbitov se nepřestával rozčilovat nad nekvalitní rakví a barvou. No, rakev byla opravdu natřená příliš světlou, snad až veselou barvou, já sám jsem totiž pomáhal truhláři míchat barvu a natírat, ale

notář mi lezl na nervy. Aspoň kdyby mu o dědově pohřbu netrčely z nosu ty chlupy! Jinak ovšem bylo všechno v pořádku: dědu ohleduplně spustili po provazech do hrobu, a jak ho začali zasypávat hlínou, dali se všichni příbuzní svorně do pláče.

Taky jsem si poplakal, protože úder hrud na rakev nepůsobily nijak povzbudivě. Notář vytáhl kapesník a podal ho otcovi. Otec si utřel oči a rozhlédl se, jestli ještě někdo nepotřebuje kapesník, ale všichni se už dopředu pojistili, a tak jenom mávl kapesníkem na kutálku kulturního domu, kterou až doposud svědomitě dirigoval. Pak se všichni vraceli těžkým krokem domů a notář mě pohládl po hlavě:

„Drž se, chlapče, drž.“

Doma si všichni pečlivě umyli ruce, jako by se báli infekce, a posadili se ke stolu. Nikdo samozřejmě neměl na jídlo ani pomyslení, přesto na tento oběd padl otcův celý měsíční plat. A přitom byl žal každého pozůstalého mnohonásobně větší než žal těch ostatních.

Děda zatím ležel v zemi ve svém svátečním černém obleku a já jsem ani trochu nezapochyboval, že ta buržoazní vlna nikdy nezetlí ani neshoří. Vypil jsem skleničku kořalky, zčervenal jsem a rozepnul si košili, pak jsem se začal ošivát a hlasitě kašlat. Notář mě objal kolem ramen a já musel znovu vyprávět, jak děda škubal otevřenými ústy, jak se odrazil od postele a v ohni odplul na dalekou cestu. Notář nemohl po-

chopit a uvěřit, že mi děda bez jakékoli závěti a bez papírů přenechal všechny svoje peníze. V hloubi duše byli všichni nesmírně dotčeni.

„No víte,“ vysvětloval otec rozpačitě, „dědeček ho měl moc rád. Snad až příliš, dokonce bych řekl bláznivě. A byla to jeho vůle.“

„Budete mít bohatého syna,“ pokrytecky se usmál notář.

Otec ještě víc zrozpačitel, mrkl na matku, která seděla v rohu u šicího stroje — jako vždycky už na ni nezbylo místo u stolu — a s námahou ze sebe vymáčkal:

„Když já jsem to vlastně ještě ani nepočítal, protože... no víte...“

Položil jsem na stůl mezi láhve a chleba dědovy peníze vytažené zpod podlahy a zabalené do ztělého hadříku, nalil jsem si do skleničky kořalku a povstal:

„Napijme se na památku mého milovaného dědečka...“

Notář zvedl dvěma prsty zčernalou, plesnivou, dočista rozpadlou bankovku, podíval se na ni proti světlu a rudý jak krocan ji opatrně položil na hadřík.

Obrátil jsem do sebe kořalku a dvěma prsty jako notář jsem taky vzal jednu bankovku, zvedl si ji k očím a podíval se na ni — připomínala kouřové sklo, kterým jsem se díval při zatmění slunce — a znovu jako při pohřbu jsem začal vzlykat.

(26)

AŽ NEPOROSTE TRÁVA

Aliukas Šovinis zazářil v mém pionýrském i osobním životě jako kometa, třebaže se ji leckdo pokoušel zastínit. Hned ten první den, co se ukázal v městečku s psacím strojem, mu v autobusu ukradli kožené rukavice, jediné jeho bohatství a chloubu. Aliukas Šovinis pracoval v mlékárně, pronajal si začouzenou komůrku mého dědy a s hlasitým posmrkáváním psal knihu Den, kdy končí dětství; místo toho mu však vytiskli jinou: Zarasai — kraj jezer a slunce. Žil sám jak kůl v plotě a neměl žádného kamaráda vyjma mě a mou matku. Na okně pěstoval cibuli a byl to podivín, dokonce i kalhoty si natahoval tak, že nejprve vylezl na stoličku. Ale jediné otec nechápal, proč pěstuje cibuli a leze na stoličku — Šovinis chtěl aspoň z dálky, oknem spatřit učitelku francouzštiny Irenu Meškusovou, která mluvila něžným dětským hlasem a na všechny se mile usmívala. Pro ni byl ovšem Aliukas Šovinis vzduch, dlažební kostka, které si člověk všimne jen tehdy, když o ni zakopne a natluče si nos.

Hned jak se po městech a vesnicích rozletěla výzva k obnovení činnosti pionýrské organizace, byl Aliukas Šovinis jediný, kdo se na ni přihlásil. Přišel do sborovny s rukama promodralýma od zimy a nedívaje se na

(27)

ředitelku, nýbrž do stále zavlhých a vlídných očí Ireny Meškusové, řekl:

„Slyšel jsem... Moc vás prosím... Strašně rád bych vedl pionýry.“

Tehdy se Meškusová snad poprvé pořádně podívala na Šovinise, prohlédla si jeho proděravělé boty, ruce zhrubělé chladem i věčným taháním psacího stroje a zvonivě se rozesmála.

„Vždyť nakazí děti rýmou! Copak to nevidíte?“

Ředitelka znejistěla a Šovinis sklopil hlavu:

„Mám přece kapesník.“

A vytáhl z náprsní kapsy saka bílý kapesník s karminovými iniciálami I. M. Byl to kapesník Meškusové, ztratila ho kdysi dávno ještě za studií, a dnes byl posvátnou relikvií Aliukase Šovinise, jeho nejdražším pokladem.

Tak se stal Aliukas Šovinis prvním vedoucím pionýrského oddílu na okrese plus průkopníkem nových forem práce. On sám sebral čtyři tuny kovového šrotu a papíru, zorganizoval tři divadelní představení a jednu literární montáž o úkladné vraždě Puškina či Lermontova, dnes už si přesně nepamatuju, na počest kterého z těch dvou to bylo. Ničemu, který měl výstřelem do srdce ukončit můj život v samém jeho rozkvětu, hrál ten mrňavý darebák Cvrček. Oba dva jsme si vyrobili opravdické pistole, žádné atrapy, nabili jsme je hlavičkami od zápalek a na scéně ozářené tragickým

světlem jsme na sebe namířili černé hlavně pistolí a současně jsme zmáčkli kohoutek. Zazněl hromový výbuch, já padl na zem jako podřatý a z prstů mi v mrtvém tichu tekla krev. Dodnes si myslím a budu si to myslet pořád, že ten zatracený Cvrček si naschvál nabil do pistole broky, i když mi celý bleďý mockrát dokazoval, že hlavěň vyrobená z trubky vždycky vybuchuje. V sále všichni seděli klidně dál, snad se jenom dohadovali, čím jsem se to polil, jestli inkoustem, nebo vodovou barvou. Jediná Luka, dračice a z kurvy dcera, vyskočila na jeviště a zvedla mě. Dodatečně mi potom ale sdělila, abych prý se moc nevytahoval, protože v tu chvíli měla starost jen a jen o literárnědramatickou montáž. Díky i za to!

Po této příhodě nám samozřejmě zakázali hrát divadlo a jakékoli montáže a začali si brousit zuby na Aliukase Šovinise; snad by ho byli vyhodili ze školy, jenže my jsme spustili povyk, a když jsme měli na hodině literatury napsat sloh na téma Koho máme na světě nejraději, napsali jsme, že nejradši ze všech máme Aliukase Šovinise. To se ví, našli se mezi námi zrádci a licoměrníci, kteří se dlouze a bez fantazie rozepisovali o tom, jak hluboce milují své rodiče.

Ovšem na jaře, když po ulicích začali prodávat zmrzlinu a když se dalo sedět na holé zemi, rozloučil se Aliukas Šovinis stejně se školou navždycky. Tenkrát se ve škole konal tajný mejdan kantorů, na kterém

dějepisář Ragaišis vědom si toho, že mu v našem Vyrstřkově neúprosně vypadávají vlasy a odecházejí dny jeho mladosti, kritizoval Aliukase Šovininse za anarchii a ještě stačil napájet zrůžovělou Irenu Meškusovou a pod stolem jí nenápadně cvrknat gumou na podvazcích přidrůžujících její hedvábné punčochy. Mírně a tajemně se jako vždy usmívala a čekala, jak hra s jejími podvazky dopadne. No jak, když pozdě večer Ragaišis doprovázel Irenu Meškusovou domů, zašli spolu na louku u Židovské cesty, kde jsem já zrovna trhal léčivé byliny a měl jsem málem šok z toho, když mi po těch drahocenných rostlinkách začali dupat. Je to hrozné, když se spolu měří učitelé, které máš oba stejně rád. Nabral jsem si kamení a začal je po nich házet, a oni toho hned nechali.

V té době Aliukas Šovinis právě dopsal třetí kapitolu své knihy, zavolal si mě a řekl:

„Kdybys chtěl, tak bych ti přečetl kousek ze své knihy, která se jmenuje Den, kdy končí dětství.“

„To bych chtěl, soudruhu vedoucí,“ ujistil jsem ho. „Můžete mi přečíst třeba všechny svoje knihy.“

Vrhl na mě vděčný pohled, popadl knihu a už jsme mířili za městečko, k Židovské cestě. Tady jsme se posadili na kameny; bylo tu naprosté ticho, můj pionýrský vedoucí si totiž moc přál, aby mi při předčítání neuniklo jediné slovo, obzvlášť z takové knihy jako je Den, kdy končí dětství. Pokyvoval jsem hlavou do

taktu a nejvíc se mi líbila ta pasáž, v níž popisoval, jak jsem padl s roztrřštěnou hlavou na jeviště. Vylíčil to naprosto přesně, nadal Luce, i její bratr Cvrček dostal svůj díl, jen ty pistole bohužel popsal tak, že by nikdy nedokázaly vystřelit, ale tohle musíte člověku, který nikdy nepřičuchl ke střelnému prachu, prominout.

Ochladilo se a přitom zrudlo slunce. Podíval se na mě a najednou zmlkl, ani nedokončil větu. Myslel jsem zrovna v tu chvíli na to, jak se tu ti dva prali, on to v mžiku vycítil a urazil se. Bylo mi ho moc líto. A kdybychom dnes znovu psali sloh na téma Koho mám na světě nejraději, byla by moje písemná práce uložena do zlatého fondu slohových prací naší školy.

„Soudruhu vedoucí,“ zvolal jsem najednou, „já ji zabiju!“

Zaklapl knihu a nechápavě vstal. Tak jsem ho vzal za ruku, odvedl ho k vydupanému místu na louce a zadrmlil jsem:

„Vy, soudruhu vedoucí, nemáte ani potuchy, jaká to je falešnice! Hřežete si na prsou zmiji! Někdo jiný se s ní zatím objímá... a vy... nic nevíte.“

Můj ubohý pionýrský vedoucí ovšem ani teď nechtěl uznat, že je pro Irenu Meškusovou vzduch a že on ji nikdy objímat nebude. Přitom to muselo být jasné i dítěti, jako že dvakrát dvě jsou čtyři. Můj vedoucí se nasupeně díval na trávu, bezhlasně pohyboval se

vřenými rty, jako by cosi přežvykoval, pak si klekl na onen zdupaný kousek louky — jediná travička se od té doby ještě nestačila vzpamatovat — promnul si oči pěstí a rukama začal trhat trávu s kořeny i hlínou. Jen jsem tam stál a zíral, jak trhá drny a pustoší léčivé byliny na mnohem větším kusu louky, než bylo nutné.

POCHOD AKTIVISTŮ

Když mi bylo čtrnáct, pozvali si mě do sborovny, kde mi oznámili, že jsem aktivista. Pravda je, že za svůj dlouhý život jsem pěstoval králíky, kukuřici, psal básně, boxoval, maloval, ovazoval zlomené nohy v červeném kříži a červeném půlměsíci a ještě jsem nosil na klopě odznak dobrovolného požárníka, na památku po dědovi, který málem uhořel; a všude mě volili za předsedu, protože všichni věděli, že jsem aktivista.

Ve čtrnácti letech jsem se pokusil vymanit z pionýrského věku, protože mi bylo bez Aliukase Šovinise smutno, a stal jsem se předsedou ateistického kroužku.

(32)

A bez váhání jsem se okamžitě zaměřil na Kaminskasovu omladinu.

„Drahý chlapče,“ řekl jsem jednou, když jsem stanul tváří v tvář Cvrčkovi v šatně tělocvičny. „Je načase, abys skoncoval s náboženskými přežitky. Kolik ti teta platí za to, že chodíš do kostela?“

„Rubl, a co má být? Můžeš mi zaplatit víc?“ zeptal se Cvrček, utíraje si košilí pot, a snažil se uhádnout, kdy mu jednu vrazím.

Jenže já nejsem takový. Nedokázal bych, stejně jako bratr mého otce Boleslav, vztáhnout ruku na někoho, kdo je o dvě hlavy menší než já, i kdyby mě sebevíc svrběly dlaně. Navíc se domnívám, že Cvrček asi přestal růst, a to od onoho nezapomenutelného dne, kdy byl spolu s matkou a Lukou v cirkusu. Úplně se do něho zbláznil, a často ani do třídy nepřišel normálně jako každý jiný po nohách, ale po rukách; jeho otcí se při pouhé zmínce o cirkusu bouřila krev, a řezal proto Cvrčeka vším, co měl po ruce: řemenem, šlemi, elektrickým kabelem a jednou dokonce i pokličkou a přitom křičel:

„Já z tebe ten cirkus vytluču!“

Co naplat, Kaminskas je zaostalý člověk, ale proč nenechá na pokoji aspoň svoje děti?

„Přemýšlej o tom, kamaráde,“ řekl jsem Cvrčkovi, „mě se tak snadno nezbavíš, a jestli se budeš vzpěčovat, ukážu ti, zač je toho loket.“

(33)

„Neukážeš,“ zavrtěl hlavou Cvrček a znenadání na mě docela přátelsky a vesele zamrkal a šeptem dodal: „Víš co ti na oplátku ukážu já? Cirkus, na jaký jsme chodili s mámou...“

„Cože?“ zeptal jsem se opatrně, protože jsem se bál výsměchu; když je člověk až po uši pohroužený do veřejného života, tak samozřejmě nemá ani ponětí, co to ten cirkus vlastně je. „Jaký cirkus?“

„No normální,“ ušklíbl se Cvrček.

Rozhlédl jsem se, jako bych hledal pomoc, ale v šatně nikdo nebyl, jenom v tělocvičně duněla podlaha pod údery míčů. Tak jsem si odplívl, protože můj hlas by asi zněl příliš tence a pištivě; čertví, co mi ten Cvrček chtěl ukázat, mohlo ho napadnout všelicos.

Klidně se oblékl, uchopil kecky do zubů a po rukách, směšně škubaje nohama, vyšel ze šatny.

Stál jsem tam jako korunovaný osel, pak jsem zrudl, jako by mě někdo plácl mokrým hadrem do obličeje, jako puma jsem vyletěl ze šatny a vší silou jsem ho nakopl.

A nad městem se vznášel přízrak pošlé krávy... Vznášel se a doplul až do pátého pokolení.

(34)

MĚŠŤÁCKÉ HRY

Aliukas Šovinis u nás bydlel rok a šest měsíců a odešel, přestože dokončil jen pět kapitol svého Dnu. Povídalo se, že prý jsme mu nedovolili svítit v noci svíčkou nebo že jsme mu dali otrávenou rybu a všelijaké jiné nesmysly. Aliukas Šovinis by se nedal tak snadno otrávit. Bydlel v bývalé dědově světnici, spal v bývalé dědově posteli a světla měl dost pro sebe i pro svou cibuli. Po večerech jsme my tři, Aliukas Šovinis, moje matka a já, hráli karty, lodní bitvy, země-města-řeky a všelijaké jiné hry, kterým otec říkal měšťácké. On v té době bubnoval prsty do stolu v kuchyni, zíval a v jeho očích se zažíhala nedobrá světýlka. Obzvláště ho rozčilovaly moje vymyšlené písničky, které jsme si prozpěvovali, když jsme hráli země-města-řeky. Tak jsme třeba se zavřenýma očima ukázali v rukopisu Aliukase Šovinise na nějaké písmeno, bylo to *ch*, a hned jsme se pustili do zpěvu:

„Chrupa kvete! To je vůně,
vykřikuje chrobák líně...“

A když jsme si sedli ke kartám, zanotovali jsme jinou mou písničku:

(35)

„Karty v hrsti už mi šustí,
pohladím tě proti srsti...“

Díky Aliukasovi Šovinisovi jsem pochopil, že moje matka Elyte Šatasová není pouze mlčenlivý domácí robot, jehož spínač drží v ruce můj otec. Ovšem můj otec pochopil, že Aliukas Šovinis je červ, který nahlodává zdravé kořeny naší rodiny, a že teď jeho zvrápenaté plíce a tlukot jeho srdce nemusí být jedinou starostí, radostí a předmětem péče Elyte Šatasové, mé vlastní matky a jeho ženy. Když jsem se jednou vrátil ze školy, přistihl jsem otce, jak špicuje uši u dveří dědovy světnice. Tiše jsem k němu přistoupil a taky jsem poslouchal — uvnitř si Aliukas Šovinis povídal s mou matkou o životě, o dětských nemocech a o všeličems jiném. Já se tomu smál, to se ví, protože jsem tehdy ještě nevěděl, že se můj smích brzo promění ve skřípění zubů. Ono totiž vyšlo najevo, že se Elyte Šatasová také někdy narodila, i když dávno, a že má dokonce narozeniny. Při té příležitosti jí můj otec nic zlého netuše koupil nový smeták, ten starý byl už notně opotřebovaný, a inkoustovou tužkou nadepsal: Naší drahé a milované Elyte k narozeninám. Antanas... /a bez dovolení připsal vedle i moje jméno/. Dělával to tak rok co rok a kupoval jí jen praktické dárky, které se hodily do domácnosti. Jenže Aliukas Šovinis byl člověk nepraktický — přinesl jí tři růže rudé jako

(36)

oheň a tři láhve šampaňského. Můj otec nikdy nepil a nekouřil, ale tehdy porušil své pevné zásady a až do večera nasával, potom začal mačkat a kousat ohnivě rudé růže. Moje matka se podívala na Aliukase Šovinise a sklopila oči, avšak Aliukas Šovinis se mírně usmál a řekl:

„To nic, růže sice nejsou jedlé... ale mají docela dobrou chuť.“

A začal žvýkat okvětní lístky. To mě rozveselilo, a tak jsem slupl zbývající třetí růži.

„Telefunken!“ vykřikl jsem a zapnul rádio, které ještě kupoval děda, vstal jsem od stolu a poprosil svou matku o tanec. Byla s ní radost tancovat, tančila krásně a plavně — ani se mi přitom nezapotily dlaně, ani mi nikdo nešlapal na nohy. To když jsem jednou musel ke své smůle tancovat s Lukou Kaminskasovou, byli jsme oba dva celí uříčení a bůhvíproč i rozechvělí, a jako naschvál tam zrovna opodál seděl Kaminskas.

„Elyte, ksakru,“ vykřikl jsem nahlas, „ty jsi dnes tak hezká!“

Objala mě, rozcuchala mi rukou vlasy a políbila na čelo.

„To není jen tak,“ zachichotal se otec a narovnal si brýle, „že ta moje tolik zkrásněla. Teď s ní bude těžké pořízení, vidte, vážený pane?“

Aliukas Šovinis překvapeně pohlédl na mého otce, zamrkal víčky, posmutněl, položil dlaň na prkénko

(37)

a pomalu bodal nožem mezi roztažené prsty. Otec zaťukal do stolu a vypnul rádio.

„Proč to děláš? Co se děje, Antanasi, není ti dobře?“ zeptala se má matka.

„To spíš tobě není dobře, Elyte, a vám nejspíš taky, vážený pane...“, ušklíbl se otec.

Antanas Šovinis se nešťastně podíval na mě, pak na mou matku, sklopil hlavu a bleskově začal bodat nožem mezi roztažené prsty.

„Telefunken!“ vykřikl jsem pln vzteku. „Tati, buďte jděte spát, nebo tancujte, ale nekažte nám náladu!“

Můj otec plouživě zamířil do ložnice, nevěřicně pokyvoval hlavou a krčil přitom rameny.

Ale asi ve dvanáct jsem si všiml, že opět stojí ve tmě v otevřených dveřích a leští si brýle o pruhované pyžamo. Nenápadně pokynul Aliukasu Šovinisovi, ten sevřel rty a vešel do otcova temného pokoje, za chvíli byl zpátky, celý rozrušený přešel mě i matku nepřítomným pohledem, odpotácel se do své světnice a zavřel za sebou dveře. Podívali jsme se s matkou na sebe a já zaťal pěsti a zaskřípal zuby:

„Ten telefunken!“

Nato moje matka vyskočila, rozběhla se do otcova pokoje a rozsvítila tam světlo. Slyšel jsem nezřetelné a nesrozumitelné otcovo mumlání, potom jednotlivá slova pronesená plačtivým a rozčileným tónem a překvapený matčín výkřik:

„To je hanebnost... Panebože... Ty jsi takový ničema... Co sis to vymyslel?“

Matka se vrátila s pláčem, chodila po kuchyni sem a tam a tiskla si ruku na tvář, jako by ji někdo udeřil. Hned za ní se jako přízrak připlížil otec a bezvládně padl na židli. Pustil jsem rádio naplno, otec civěl na matku, jako by ji viděl poprvé v životě, pak uchopil nůž a jeho ostřím zamýšleně škrábal do prkénka. Potom na ně položil dlaň, roztáhl prsty, bolestínsky zkrivil obličej a jako Aliukas Šovinis začal bodat nožem mezi prsty, jenže znervózněl, chtěl nejspíš co nejrychleji zabodnout nůž do prkénka a trefil se do ruky. Vytryskla mu krev. Můj otec se rozfňukal jako malé dítě a chytil se za zápěstí. A tak skončil onen nezapomenutelný sváteční den. Aliukas Šovinis vyběhl na ulici, aby zavola pohotovost, má matka mezitím zavázala otcí ruku a s kamennou tváří čekala na záchranku. A já točil knoflíkem u rádia tak dlouho, až jsem ho ukroutil.

V našem domě nastalo neobyčejné ticho, Aliukas Šovinis chodil domů jen nocovat, proklouzl do dědovy světnice pozdě večer jako stín a brzy ráno se potajmu vyplížil ven, no a neuplynul ani týden, když konečně pronesl první slovo a prohlásil, že už u nás bydlet nebude. Otec cosi mumlal, snad něco vysvětloval, snad se ospravedlňoval, to víte, ledacos se semlelo, jemu je to hrozně nepříjemné... a moc se omlouvá, jistě, je to

nemilé pro všechny, není třeba hned na někoho kydat... kydat...

„Hnůj,“ pomohl jsem otei dokončit větu.

„No dobře,“ řekl Aliukas Šovinis. „A buďte klidný, odnesu si odtud jen to, co jsem si sem k vám před půldruhým rokem přinesl.“

Aliukas Šovinis si opravdu odnesl jen psací stroj, cibuli a pět kapitol Dne, které napsal u nás, ani o deko víc; a co se týče toho hnoje, nerostou na něm jenom žampióny, ale občas i takové zázračné děti, jako jsem já...

LUKA

Na jaře kvákají ostošest žáby, na jaře je nedostatek vitamínů a člověk má chuť se zastřelit, na jaře může stát s aktovkou u okna a se smutkem v srdci se dívat, jak autobusy míjejí školu, uhánějí dál a mrkají přitom zelenými a červenými světýlky.

Luka si ostříhala své myší ocásky, kterým říkala copy, a její otec Kaminskas jí tak nařezal, že se ne-

(40)

mohla tři dny ani posadit, ale Luce to vůbec nevadilo; obula si sváteční střevičky a procházela se po chodbě s hrdě vztyčenou hlavou, jako by říkala: no, jen se podívejte, jak mi to sluší. To se ví, je náhodou docela hezká. Docela. Jenže ženské na jaře zhezknou tak, že s nimi vůbec není řeč. O přestávce si Luka klidně sedí na okně s Rimavičiusem — je to odporný typ, připomíná mýdlo, a na nose má brejličky — a oba dva čtou nějakou knihu. Pohvizduju si a přistupuju blíž:

„Copak to čtete, milánkové?“

„Freuda,“ shovívavě, na půl úst, odpovídá Rimavičius.

„Taky jsem ho kdysi četl. Ale už dávno zastaral,“ plivl jsem mu pod nohy a okázale zívla.

Tyhlety šprtouny znám jako svý boty. Stačí jen mávnout rukou a už se jim strachy potí brejle.

Freuda bych třeba ještě snesl, ale Luka si pak usmyslela, že půjde na dvůr, a jeden střevíček jí uvízl v blátě. Poskakovala legračně na jedné noze, zatímco s druhou její botou už čutali kluci jako s mičudou. Já fotbal nehrál, čestné slovo, jsou na to svědci. Chytil jsem střevíček a odnesl ho majitelce. To je ta moje hloupá povaha — člověk tu dračiči polituje a dostane za to do zubů.

„Tady máš ten svůj škrpál,“ řekl jsem. Luka se na mě podívala, jak kdybych jí něco ukradl, pak popadla střevíc a praštila mě špičatým podpatkem do obličeje.

(41)

„Tak ty takhle!“ vytrhl jsem jí botu z ruky.

„Co se mi posmíváš?“ zajechla a zakryla si obličej rukama.

To se ví, mohl bych té dračici jednu vrazit, jenže se ženskými se já neperu. Utřel jsem si kapesníkem slzy, odkašlal si a vyplivl půlku zubu. Kolem nás stál hlouček diváků a všichni netrpělivě čekali, kdy ji vyválím v blátě. Ale já místo toho plivl na kapesník a leštil jsem ten její drahocenný střevíc tak dlouho, až se celý leskl, a pak jsem zkrvavenými rty ledově pronesl:

„Myslel jsem, že jste člověk, drahoušku.“

Jenže jako vždycky se našel nějaký žalobníček, bez něhož se neobejde žádná pořádná škola. Vyučování ještě ani nezačalo a už přiletěla ředitelka — po nedávné svatbě s náčelníkem požárníků celá omládlá, v šatech s hlubokým výstřihem a rozparkem, které měly tak odporně křiklavou žlutou barvu, že se z toho všem dělalo špatně.

„Ukažte mi zuby,“ ředitelka mě přinutila otevřít ústa a Luka stála vedle mě strachy celá bez sebe.

Pak si ředitelka stoupla na špičky, natáhla ruku a já radši zavřel oči, protože jsem si představil, jak mi její drobný ukazováček zažloutlý od cigaret míří do pusy, přímo do mezery mezi zuby, a rejdí sem tam. Ředitelka se pak významně usmála a Luka ještě víc zbledla.

„Šatasi, vy přece zpíváte ve sboru?“ zeptala se ředitelka.

(42)

„Bohužel ano.“

„A pokud si vzpomínám, tak jste laureát či vítěz recitační soutěže?“

„Ano, byl jsem vloni,“ odpovídám skromně.

„A nebudete letos šišlat?“ uštěpačně se vyptává ředitelka a mně je jasné, že teď se pustí do Luky.

Žádná ředitelka, byť sebevíc omládlá, nesnáší děvčata, která jsou třeba jen o maličko hezčí než ona. Ale člověk musí mít pochopení.

„Dávno si na vás dávám pozor, Kaminskasová... Učím patnáct let, ale s takovou opovázlivostí jsem se ještě nesetkala...“

Povzdechl jsem si a Luka Kaminskasová žalostně zakňourala:

„Já to víckrát neudělám...“

„Víte, soudružko ředitelko,“ usmál jsem se oteklými rty, „mě to vůbec nebolí... A pak, já sám jsem poprosil Kaminskasovou, aby mi vyrazila zub.“

„Vy sám? Vy že jste ji poprosil?“ ředitelka údivem otevřela pusou.

„Bohužel ano,“ znovu jsem si povzdechl. „On totiž zkažený zub může člověku způsobit ošklivou nemoc.“

No, to jsem neřekl špatně.

Ředitelka začala hrozně rudnout a bezradně blábolila:

„No to tedy... No to tedy...“

Stál jsem tam, jako by se nechumelilo, shovívavě

(43)

V
G
N
E
P
E
N
V
V
G
M
S
C

jsem se usmíval a Luka se na mě napjatě dívala — snad mi nechce ještě jednu vrazit?

„Jděte domů, Šatasi, a dejte se do pořádku,“ pronesla sotva slyšitelně ředitelka.

Popadl jsem aktovku a vyšel na chodbu; u vodovodu jsem se napil z plecháčku, který tam visel na řetízku. Po chodbě se řítíl s třídnicí v podpaží učitel dějepisu Ragaišis, má zpoždění a tak si musí pospíšet, aby mohl obohatit naše chabé vědomosti. Vypil jsem ještě jeden plecháček. Školní dezinfikovaná voda je zdravá, ničí bacily a léčí angínu — vtom vidím, jak ze třídy pádí Luka a z nosu jí jako z vodotrysku prýští krev.

Nalila si na obličej studenou vodu, zvrátila hlavu dozadu a vytřeštěnýma očima zírám do stropu.

„Já sama... Já sama jsem si rozbila nos,“ nevydržela tíživé mlčení Luka, „abych mohla odejít ze třídy.“

Vypláchl jsem si pusou a mezerou mezi zuby jsem vyplivl vodu do vědra. Jiný na mém místě by tu dračici už dávno polil petrolejem a zapálil.

„Chceš, já tu botu sním,“ říká najednou Luka odevzdaným tragickým tónem.

„Když na ni máš chuť...“

Dívá se na mě lítostivě, ale svléká svůj drahocenný střevíček a začíná ho okusovat, dokonce ho ani nezapíjí vodou.

„Víš, jaká ty jsi? Jen se neurážej,“ řekl jsem klidně,

ovšem při pouhém pomýšlení, že by to mohla být pravda, jsem vybuchl: „Říkal mi to sám Rimavičius... Že sis v pátý třídě za deset deka bonbonů sundávala kalhoty.“

Luka strnula, střevíc jí vypadl z pusy, pak nabrala do plecháčku vodu, ale nevypila ani „hlt, protože se tak rozvzlykala, že všichni vodu vyšplíchala. Hrozná podivaná.

„Já nejsem taková... Já nejsem taková...“

Nejsem ze železa. Začal jsem Luku chlácholit, vytáhl z kapsy kapesník, jenže byl úplně špinavý od její boty, tak jsem prohrabal tašku, až jsem v sešitě našel modrý piják; rozhlédl jsem se kolem sebe a vysušil jí slzy pijákem.

„Slib mi, že to už víckrát neřekneš,“ pravila klidně Luka, jako by se nic nestalo.

Přikývl jsem.

„A teď mi dej pusou,“ poprosila tiše.

Sotva jsme se sklopenými hlavami zašli za roh chodby, padli jsme si do náruče, jako by nás k sobě strhl vítr, a objali se.

Takový je zkrátka život, tohle by si člověk ani nedokázal vymyslet.

DOKOLA,
A PŘITOM JINUDY

Když se Elyte Šatasová přestěhovala do dědova pokojíku, vyhlásil Antanas Šatas, můj vlastní otec, matce ekonomickou blokádu, a tak začala Elyte Šatasová poprvé v životě pracovat nejen pro svou rodinu, ale i pro společnost, prodávala ve sklepním krámku křidu, vápno, okenní tabule a jiné stavební materiály.

Žili jsme teď takříkajíc každý na svou pěst, spojovala nás pouze společná plechová střecha a hrnce na vaření. Moje zaopatření stálo otce, jak vyšlo najevo, třicet rublů měsíčně neboli třistašedesát rublů ročně. Co víc byste mohli chtít po Antanasu Šatasovi, který ve zdraví přestál všechny životní nesnáze a dokázal si uchovat neutuchající mladický idealismus a romantismus. Na počátku našeho rozděleného života, když ještě propukaly spory a planuly vášně rodinného nesouladu, snažili se mě do nich Elyte i Antanas Šatasovi zapojit a přetáhnout mě na svoji stranu, takže jsem se musel bránit:

„To je vaše věc, moji nejdražší... Já jsem zaplat-
pánbůh ještě neplnoletý...“

Denně jsem vařil pro sebe i pro ně oběd, nejčastěji makaróny nebo mléčnou polévku s makaróny a občas, když jsem podlehl klamu, že je život krásný a skvělý, jsem upekl něco, co připomínalo koláč či medovník,

zapíchl do upečeného výtvoru tenkou špejli představující lodní stožár s papírovou plachtou a na ni jsem vlastnoručně nadepsal název cukrářské speciality, který jsem si sám vymyslel, jako například: Medovník Hřibety Andalusie k uctění památky zesnulého Boleslava Šatase. Když se moje matka vrátila z nemocnice, čekaly ji sušenky s višňovým džemem a názvem: Zlé časy zkrásní, až tě opět spatřím.

Elyte Šatasová se vrátila z nemocnice celá bledá, málem průzračná, mateřsky si mně poplakala na rameni, a já jí příhodným způsobem vysvětlil, že takový nádor je něco jako zkažený zub, jakmile se ho člověk věcas zbaví, bude opět jak rybička. Zkrátka, utřel jsem jí slzy, sebe i ji uklidnil a Elyte se znovu vydala do svého krámku a hrála si tam ruce nad elektrickými kamínky. Jednoho dne se dovnitř nesměle vplížil otec jejího milovaného syna, stejně jako ona vztáhl ruce ke kamnům a pokoušel se zapříst jako vždy vznešený rozhovor o morálce.

„Co budeš kupovat, Antanasi, vápno nebo sklo?“
zeptala se Elyte ozářená rentgenem.

„Sklo,“ odpověděl otec truchlivě, odtrhl ruce od kamínek, odpočítal peníze, strčil si pod paži okenní tabuli a vyšel ven, šlapaje si na kalouny od podvlíkaček.

Za rohem se zastavil, nadvzdil klobouk, jako by někoho zdravil, rozhlédl se a upustil sklo na zem.

Když se vrátil do sklípku, Elyte Šatasová zvedla

hlavu a opět řekla klidně, jako by byli od sebe sto kilometrů daleko a mluvili meziměstsky:

„Co budeš kupovat teď, Antanasi, zase sklo?“

„Sklo... Vypadlo mi a rozbilo se,“ povzdechl si můj otec a ploužil se domů s novou okenní tabulí; udělal okruh všemi ulicemi městečka, znovu se vrátil do krámku a s plačtivým obličejem pustil sklo na zem.

„Já nepotřebuju sklo,“ Antanas Šatas oddaně jak věrný pes hledí na svou ženu, „potřebuju tvou lásku, Elyte...“

„Tu nemám... Kde bych ji vzala?“ mírně se usmívá Elyte Šatasová.

„Ach, Elyte, ze mě je sklerotický stařec... Na všechno jsem zapomněl,“ Antanas Šatas si sundává klobouk, umaštěný od potu a utírá si jím oči, „znovu jsem se do tebe zamiloval, jako když jsem byl mladý, jako před dvaceti lety...“

Elyte Šatasová narovnala otcí kravatu, jež mu sjela na stranu, a uhladila košili, kterou teď Šatas nejprve obléká normálně, po několika dnech ji obrátí naruby a nosí dál.

Můj otec drží Elyte za ruce teplé od elektrických kamínek a ona se na něho tiše usmívá:

„Kdepak jsi byl, Antanasi, celá ta léta? Kam jsi dal oči? A srdce? Pořád jsi chodil dokola kolem mě a přitom jinudy...“

MNOHO ŠTĚSTÍ, ALIUKASI ŠOVINISI,
A VÁM TAKY, IRENO MEŠKUSOVÁ

Na okně, bohužel ne v našem domě, se zelená a kvete cibule Aliukase Šovinise, avšak on sám zvadl, už nepíše o Zarasajích — kraji plném slunce a jezer, o sobotách a nedělích se zavírá doma a pije, někdy dokonce i uprostřed týdne, a jeho nejlepším kamarádem se stal motocykl. Jedním slovem, chátal, šlo to s ním z kopce, jak se u nás říká, ztrácel důvěru lidí, až mu nezbylo nic jiného, než jít k lopatě. Moje vlastní matka se v té době octla v nemocnici, protože jí našli nový nádor nejasného původu, a můj otec, který se do Elyte Šatasové znovu zamiloval, o ni obětavě pečoval. A tak se spolu s Aliukasem Šovinisem oháníme lopatou a rýčem a kopeme strouhy na bažinaté louce, kolik toho uděláme, tolik nám zaplatí. Měl bych spokojeně strčit peníze do kapsy, vždyť jsem svými svaly a potem finančně zajistil vlastní matku. A v místech, kde my dva s Aliukasem Šovinisem nyní kopeme, se za rok za dva zazelená obilí. Jenže já na tohle všechno kašlu, protože vedle mě hyne člověk, žádný nýmand, ale Aliukas Šovinis; prohání se jako blázen na motorce, vrhá se pod kola aut a hledá smrt. A on ji najde, můžete si být jisti, ta na sebe nikdy nenechá dlouho čekat. Irena Meškusová si totiž příliš dlouho hrála s ohněm, no a pak si jednou v noci pustila plyn, protože

V
G
N
B
P
P
N
V
V
G
M
S
O

nosí pod srdcem dítě a nechce už žít. Jednou v neděli jsem si jí všiml, když šla do krámu koupit si něco k snědku, byla bleďá jako křída, obličej měla samou skvrnu, a přesto vypadala dobře, to musím uznat. Jistě, do Luky má daleko, jenže o to nejde. Tak tedy uviděl jsem Irenu Meškusovou, jak jde do krámu, já zrovna stál za rohem drogerie a pozdravil jsem ji dobrý den. Ta drogerie je odporná špeluňka, všude zápach petroleje a samotný drogista je takový nemastný neslaný chlápek, zpívá ve smíšeném sboru, který řídí otec, a vždycky, když mě vidí, musí se zeptat: Jak se ráčí vynacházet tatínek? — Skvěle, odpovídám, jen kvete... — A vy sám? — Ještě líp, s holí ani do hrobu nedojdu... — A nepotřebujete petrolej? Jako bych nebyl člověk, ale nějaká petrolejka!

Takže jsem řekl Ireně Meškusové dobrý den, avšak ona se na mě podívala skelným pohledem a neodpověděla. Doslova ji utýrali a pronic zanic, jen tak z dlouhé chvíle. Já osobně nestrkám nos do záležitostí Ireny Meškusové nebo kohokoli jiného a už vůbec nemám v úmyslu počítat cizí hříchy. Jaképak počítání, když si člověk najednou pustí plyn. Irena Meškusová vešla do obchodu, poručila si osminku másla a čtvrt kila švestek, zelených a tvrdých až hrůza. V obchodě se všichni lidi znají, jeden kupuje máslo na kila, jiný nekupuje vůbec nic, jiný, například jako

Kaminskas, který právě slezl ze zrezivělé střechy kostela, pije vestoje pivo, ale všichni svorně hltají očima Irenu Meškusovou a ve svých ztemnělých mozcích ji nazývají všelijakými přívětivými slůvky. Teď se jí roztrhl papírový pytlík a všechny švestky se rozkutálely po podlaze krámu. Irena Meškusová se pokoušela shýbnout, ale nemohla a všichni se jí chechtali. Vzbouřila se ve mně krev, zrudl jsem a po čtyřech se vrhl sbírat švestky.

„Uhněte!“ křičím vztekle na Kaminskase. „Copak nevidíte, že šlapete po švestkách?“

Kaminskas si utřel ústa, ještě jednou si lokl přímo z láhve a opět si utřel ústa.

„Nejste kůň,“ křičím znovu, „tak nedupejte po švestkách!“

Kaminskas postavil prázdnou láhev na pult a místo aby mě rozdupal i s těmi švestkami Ireny Meškusové, klidně vyšel z obchodu ven.

A když jsme šli s Irenou Meškusovou po ulici, Kaminskas už na nás koukal ze zrezivělé střechy kostela.

„Děkuju ti, Šatasi,“ říká Irena Meškusová.

„Není zač,“ odpovídám s povzdechem, „já už mám takovou náturu.“

Bližíme se k učitelskému domu, kde kdysi bývalo semenišťe krys. Je opravený, nově omítnutý, jen co je pravda, o vychovatele mládeže pečujeme jak se sluší

a patří, možná víc než o mládež samu — mají tu všechno, co si můžou přát, kanalizaci, i všechny ostatní vymoženosti, jako je plyn, propan-butan, v neomezeném množství.

„Děkuju ti, Šatasi,“ opakuje přede dveřmi Irena Meškusová a dokonce se pokouší o úsměv.

Pokrčil jsem rameny, mávl rukou, pak jsem se nadechl a rozhodně řekl:

„Jak chcete, ale já vám musím něco říct. Budete se asi na mě zlobit, ale já nemůžu jinak.“

„Tak pojd' dál, Šatasi,“ a odemyká dveře.

Vstoupil jsem dovnitř a přešel pohledem spousty obrázků na zdech, byly z Paříže i odjinud.

„Vím,“ nadechl jsem se, „že dnes není prvního září a že tady není sborovna... Koneckonců mně do toho nic není!“

Irena Meškusová se na mě dívá, ničemu nerozumí, a já jsem ještě víc znejistěl, až mi vyschlo v krku.

„Nechte toho,“ začal jsem znovu, ale odevzdaně jsem mávl rukou, protože Irena Meškusová na mě vytřeštila oči, jako by z plic pořád ještě vydechovala plyn.

„Nechte toho!“ to už mě dohřálo. „Chcete zabít Aliukase Šovinise! Žádný strach, on sám vyhledává smrt, a tak ji najde. Můžete se smát, můžete se tím bavit, ale on všude... ve dne v noci vidí jenom vás.“

Irena Meškusová mlčí a mně je najednou k zbláznění

smutno. Otočil jsem se a u samých dveří jsem trpce dodal:

„Nemáte ani ponětí, co je to láska... Žijte si, pouštějte si podle libosti ten svůj plyn... A Aliukas Šovinis ať se klidně zabije... Myslel jsem, že máte srdce, ale vy... Mějte se dobře, můžete si na mě klidně stěžovat ředitele.“

Už jsem chtěl vyběhnout ze dveří, ale svraštila obličej, jako by se chtěla dát do pláče, a chytila mě za ruku:

„Počkej... počkej...“

„A na co bych čekal? Až naprší...?“

„Co mám dělat?“ Irena Meškušová je úplně zmatená.

„Oblečte se a jdem,“ utřel jsem si pot. „Trochu se vylepšete... Vemte si korále, nebo tak něco... Víc nepotřebujete...“

„Kam vlastně půjdeme?“

„K Aliukasovi Šovinisovi, kam jinam... Uděláme si piknik v trávě...“

„V trávě?“ ptá se Irena Meškusová tónem malého dítěte.

„V trávě... v trávě...“ opakuju po ní, „přece nepotáhnu Aliukase Šovinise sem... Tolik let se vám bál přijít na oči a vy si myslíte, že teď bych ho sem k vám dokázal přivést?“

„Takže ty mě zveš k němu?“

„No nazdar!“ spráskl jsem ruce. „A kdo jiný by vás měl zvát? Tak jdeme, nebo ne?“

„Ale já nemůžu...“ vrtí hlavou zmateně Irena Meškusová. „Já přece, já...“

Jen jsem se usmál a pokýval hlavou:

„Co vy víte o Aliukasovi Šovinisovi... *To* ho přece nepoleká... Budete mu určitě připadat ještě krásnější.“

Usmívám se a vidím, že Irena Meškusová skousla rty a taky se usmívá vlahýma očima.

„To přece vůbec není důležité,“ říkám, „vždyť Aliukas Šovinis vás nosí v srdci...“

Ještě tu neděli odpoledne se konal piknik v trávě, nejkrásnější, jaký jsem v životě zažil. Aliukas Šovinis div nedostal infarkt, když se dozvěděl, že přijde Irena Meškusová, ale rychle se vzpamatoval, honem se ještě oholil, stačil se přitom pořezat, převléknout si čistou sněhobílou košili s naškrobeným límečkem, a dokonce si uvázal modrou kravatu s bílými puntíky.

Lehký vánek si pohrával s trávou, slunce zářilo a odráželo se od zpětného zrcátka motorky i od našich pořezaných, rozzářených obličejů či přesněji řečeno od obličeje Aliukase Šovinise.

Irena Meškusová přišla v lehkých kostkovaných šatech barvy pečených ořechů, ruce měla složené na břiše. Aliukas Šovinis zmateně vstal na uvítanou, Irena Meškusová sundala ruku z břicha a oba dva se

plaše pozdravili. A pak se stal ještě jeden zázrak — zničehonic za námi přijela Luka, skoro půlku prázdnin jsem ji neviděl, od té doby, co utekla od tetky, a já byl ve stejných rozpacích jako Aliukas Šovinis. Posadili jsme se na trávě kolem našeho svátečního zeleného stolu a Luka dlouho nemohla pochopit, co to vlastně slavíme, protože stejně jako já nerada strká noc do cizích věcí.

„Soudruhu vedoucí,“ ozvala se Luka, „a teď nám ukažte, jak umíte bodat nožem mezi prsty.“

Aliukas Šovinis po očku mrkl na Irenu Meškusovou, pak položil dlaň na trávě a bleskově začal bodat nožem do mezer mezi prsty.

„Vidíte,“ řekla Luka Ireně Meškusové, „a ani kapka krve.“

„A teď, soudruhu vedoucí,“ zvolal jsem, „ukažte, jak umíte skákat do výšky. Pozor! Pozor!“

Luka a Irena Meškusová natáhly provaz a my dva s Aliukasem Šovinisem jsme se zuli a vyhrnuli si nohavice. Když jsem uklouzl po trávě a rozplácl se Luce přímo k nohám, dala se Irena Meškusová do smíchu. Luka mě zvedla, plivla mi na loket, kde jsem měl zelenou skvrnu od trávy a vyčistila ji; dojalo mě pomýšlení, že na světě žije člověk, který má o mě takovou starost.

Pak se rozběhl Aliukas Šovinis a skočil vysoko nad naše hlavy. Modrá kravata s bílými puntíky mu vlála

ve vzduchu. Irena Meškusová se usmívala a nespouštěla z něho oči; i děťátko v jejím břiše se veselilo a skákalo stejně jako Aliukas Šovinis.

Potom jsme se znovu posadili do trávy a trochu jsme se napili červeného vína, které jsme měli s sebou.

„A teď, soudruhu vedoucí,“ křikl jsem, „ukážte, jak skáčete s motorkou přes příkopy. Pozor! Pozor!“

Aliukas Šovinis se nerozhodně podíval na Irenu Meškusovou, ale ta skousla ret a polekaně zavrtěla hlavou:

„Ne, radši ne, to je moc nebezpečné!“

A rozpačitě sklopila oči.

„Tak tu, soudruhu vedoucí, posedte, a my se s Lukou projedeme sami.“

Luka zapištěla radostí:

„Soudruhu vedoucí, nechte nás se project, my opravdu, na sto hříchů, umíme jezdit...“

„Copak já jsem nějaký váš vedoucí?“ zamumlal Aliukas Šovinis.

Posadili jsme se s Lukou na motorku a pustili se přes louku podél žitného pole. Luka mě objala a já na zádech ucítil dva teplé bochánky, sami jistě dobře víte, jaké bochánky to byly. A dodnes mi v paměti ještě krouží prach, který jsme tehdy zvířili až k oblakům. Tak je to, vážení. Život je třeba držet pevně jako říditka motocyklu a uhánět vpřed tak rychle, až se vám zatají dech.

(56)

Závratnou rychlostí jsme minuli vepřín, čuníci nestačili ani vykviknout a už byli se svým smrdutým pachem za námi, pak jsme se vřítili na kolchozní hřiště, objeli ho kolem dokola a rozmázli se v zatáčce.

Jsi ještě malá, Luke, neplač, Luko, takový je život, vstaň, vyplivni krev s pískem a slepičincem a zvolej:

„Mnoho štěstí, Aliukasi Šovinisi, a vám taky, Ireno Meškusová!“

TAM POD MOU DLANÍ

Je zima, tma jako v pytli, ve vesnici štěkají zuřivě psi a já vycházím na cestu s černým dědovým bicyklem, vedle mě Luka, a oba připomínáme lupiče začátečníky.

„Tak jedeme,“ říkám s povzdechem a od úst mi stoupá pára.

„Neuvidí nás někdo?“ Luka stojí nahrbeně, nemůže se narovnat. Asi se pořádně bouchla o kámen.

„Nepanikař,“ říkám a vyhrnuju si nohavice. „Když budeš poslouchat jenom mě, všechno dobře dopadne. Špatným cestám se vyhneme.“

(57)

„Dobře, já budu poslouchat jen tebe,“ slibuje ti-
chounce Luka a mě dojetím píchlo u srdce.

Takové děvče, jako je Luka, se narodí jednou za
sto let.

Posadil jsem si ji na rám, vyhoupl se do sedla a vy-
razili jsme. Dědovo kolo má mírně splasklé duše,
praská, vrže a skřípe, ale já to vůbec nevšímám.
Opírám se do pedálů a soustřeďuju se na svou pravou
nohu, nechce se ohýbat, mám asi něco s kolenem,
hned mi vypadává z pouzdra, hned zas naskakuje na
své místo. Vjíždíme do černočerného lesa. Cesta na-
jednou vede na všechny strany — doleva i doprava,
a my samozřejmě v mžiku padáme do strouhy. Mám
z toho pádu tak malou radost, že se mi ani nechce
vstávat. Ale vedle mě kdosi rychle dýchá a zlehýnka
se mě dotýká prsty — jako by mi po srdci poskakovali
ptáci. To Luka zjišťuje, jestli ještě žiju.

„Všechno dobře dopadne,“ uklidňuju ji, „jedeme
správně.“

Zaplatpánbůh, městečko je liduprázdné, jakoby vy-
metené, všichni tu chodí brzo spát, protože časně
vstávají. Konečně jsem mohl odložit kolo na brambory,
odemykám dveře a vedu Luku dovnitř.

„Buď tu jako doma. Dům mého otce je i tvůj dům.
A nepanikař.“

Čertví proč se člověku svírá srdce, když je jeho do-
mov pustý, a proč si sám najednou připadá jako od-

porný zhoubný nádor. V kuchyni radši nerozsvěcuju,
aby si Luka nevšimla haldy špinavých hrnců a talířů,
a vedu ji rovnou do svého mládeneckého pokojíku.

„Tady ty žiješ?“ Luka si vzrušeně prohlíží moje
doupě.

„Co jiného mi zbývá,“ odpovídám a sfukuju prach
ze stolu.

V rychlosti se to tu snažím uklidit, uložit všecko
na místo, vyklepal jsem dokonce i deku a bezradně
jdu hledat do matčina pokoje čisté povlečení. Když
člověk celý den dělá, nemá vždycky čas si večer umýt
nohy.

Převlíkl jsem postel a rozpačitě Luce nabídl:

„Nelehneš si?“

Její odpověď mě zaskočila:

„Ne, mně se vůbec nechce spát.“

„Zato mně ano, po havárii vždycky spím jako
dudek.“

Rozsvítil jsem stolní lampu a otočil ji ke zdi:

„Nemůžu spát ve tmě, připadám si, že se dusím.“

„Já taky,“ Luka nesměle vstala ze židle. „Zkusím
to, třeba se mi podaří usnout.“

Posadila se na pelest postele a odhodila z nohou už
pořádně obnošené, kdysi okusované střevíčky.

Zapnul jsem Paříž a hvízdaje si natrásl jsem polštář,
zvedl jí nohy a položil do postele a oblečenou v šatech
jsem ji přikryl dekou. Luka ležela v posteli jak na

louce, ruce měla složené za hlavou, potom objala polštář a spokojeně si vzdychla.

„Tady vždycky spíš?“

„Co jiného mi zbývá,“ odpovídám znovu, ještě pořád si hvízdám, „tady zabíjím svoje bezesné noci...“

V tu chvíli mně došlo, že si nedokážu uvědomit, jestli jsem zamkl hlavní dveře nebo ne. Luka se na mě znepokojeně podívala a když jsem chtěl vyjít ven, posadila se na posteli.

„Kam jdeš? Pryč?“

„Hned se vrátím,“ říkám, „a vůbec, Luko, já tě nikdy neopustím...“

Vyšel jsem do kuchyně, vyzkoušel jsem kliku u dveří, pak mě napadlo, že by se Luka měla před spaním najíst, a postavil jsem na plotnu konvici s vodou.

Když jsem se vrátil do pokoje, zdálo se mi, že Luka naříká.

„Bolí tě něco?“ zeptal jsem se starostlivě a položil jí dlaň na čelo, jako bych jí chtěl změřit teplotu.

„Bolí,“ řekla smutně Luka a já abych ji povzbudil, jsem ji pohladil po vlasech i po tváři. Povzdechla si a zašeptala:

„Mě to opravdu moc bolí, čestné slovo...“

„To nic,“ uklidňuju ji, „to jeden můj známý například bez padáku...“

Ale Luka mě vzala za ruku a položila si ji na levou stranu hrudníku.

(60)

„Tady se něco stalo,“ zašeptala.

Snažím se přes příkrývku vycítit dlaní ono Lučino hrozné *něco, co se stalo* a hlavou se mi zmateně honí všelijaké otřesy mozku, slepá střeva a podobně.

Ale to je, vážení, úplně nic ve srovnání s tím, co se děje tam... pod mou dlaní.

TY NIKDY

NEPŘIJDĚŠ DO NEBE

Když jsem šel v podvečer do města nakoupit potraviny na koláč s názvem Luka, srazil jsem se s Cvrčkem a jeho otcem, oba měli na sobě ještě montérky; Kaminskas mě bez řečí popadl za vlasy a zvedl do výšky. A já se jako pravý Jidáš zřekl své Luky dřív, než zakokrhali kohouti.

Cvrček se na nás pobaveně díval, pak si popotáhl šle a opovržlivě si odplivl.

„To stačí, tati,“ řekl, „snad si nemyslíš, že schovává Luku ve vlasech. Pojď radši spát.“

Kaminskas zařval:

„Já ji zabiju!“

(61)

Sáhl jsem si na rozpálenou hlavu, abych se ujistil, jestli mám svůj skalp na místě. Upřímně řečeno, tolik jsem se bál, že jsem ze sebe nedokázal vypravit jediné slovo.

„Pojď domů, tati, nedělej tu lidem divadlo. Tady není žádný cirkus!“ Cvrček měl už dopal a podal mi peněženku, která mi vypadla z kapsy, když jsem poletoval vzduchem.

„Cirkus?“ znovu zaburácel Kaminskas, jako by dostal ránu sekerou do hlavy. „No počkejte, vy z kurvy děti...“

„Pro někoho kurva a pro někoho matka!“ Cvrček ledabyly zasunul ruce do kapes montérek a opakoval: „Pro někoho kurva a pro někoho matka...“

Hrozně mě to překvapilo a dokonce jsem si přestal osahávat skalp, ale Kaminskas vypadal ještě překvapěněji než já. Hlučně vyfoukl z úst výpar vodky a bojovně sklonil hlavu, jako by se chystal nabodnout Cvrčka na rohy. Avšak s Cvrčkem to ani nehnulo. S lhostejným výrazem ve tváři strčil ruku za košili a vytáhl obálku ztmavlou od potu:

„Pro někoho kurva, pro někoho matka, mně třeba posílá dopisy... A zve mě, abych za ní přijel do cirkusu.“

Kaminskas vytrhl dopis Cvrčkovi z ruky, letmo ho přešel očima, čichl k němu, pak ho roztrhal na kousky a ještě po nich dupal.

Cvrček pokrčil rameny, protáhl se, vyskočil a udělal ve vzduchu salto.

„Chceš ještě jeden dopis, abys ho moh roztrhat? Stejně odjedu pryč. Už toho mám dost... A Luku nech na pokoji. Není to tvoje žena... A ty,“ pohrdavě na mě pohlédl, „ty táhni, odkuds přišel. A klidně se s mou sestrou líbej, když se ti to líbí. Líbejte se co hrdlo ráčí. Mně to nevádí...“

Kaminskas nadskočil, ale neudělal ve vzduchu salto, protože cirkus nenáviděl, já se rozběhl na poštu a Cvrček ke kostelu.

Kaminskas se pustil za Cvrčkem, skákajícím přemety. Strach už mě přešel, i když jsem měl v puse odpornou pachut, jako by mi do ní někdo nakálel, nohy se mi klepaly a kůže ve vlasech pálila. Posadil jsem se u plotu a díval se, jak Cvrček mrštně šplhá po střeše kostela, zatímco Kaminskas stál dole a utíral si pot. Cvrček lezl stále výš a výš, až k samému kříži. Potom zamával rukama, cosi na Kaminskase křikl (ale vítr jeho slova odnesl), vyšplhal se na kříž a postavil se na ruce. A výsměšně zamával Kaminskasovi nohou.

Vrátil jsem se domů se smíšenými pocity; připadal jsem si jako mizera a neměl nejmenší chuť péct koláč, nejraději bych vůbec Luce nechodil na oči. Našel jsem nějaký lék proti bolení hlavy a snědl rovnou čtyři tablety. Pak jsem zamířil do svého pokojíku. Luka

klidně spala a vůbec netušila, že jsem ji jako Jidáš do kohoutího zakokrhání třikrát zradil.

Sotva se sešepilo, bloumal Kaminskas jako přízrak, který nemohl najít místo svého posledního odpočinku, kolem našeho, Šatasova domu, ale neodvážil se ani zavolat, ani zaklepat na dveře.

„Vidíš, jaký je,“ zašeptala Luka se zatajeným dechem a tiše se rozplakala. „To už je můj osud. Stejně mě jednou zabije.“

Krčili jsme se potmě jako při náletu dlouho do noci, dokud Kaminskas s ponurým a výhrůžným mumláním neodešel.

Luka seděla strnule s vytřeštěnými očima, jako by docela zapomněla, že sotva pár metrů od ní sedí Andrius Šatas a hlavu má v jednom ohni. Připadal jsem si hrozně ubohý, ponížený a zbytečný; uvědomoval jsem si, že za všechno se musí v životě platit a že když se někdo dostane do průšvihů, musí se z něho umět vybabrat sám. V tu smutnou, hroznou noc mě napadla ještě spousta podobných nesmyslů, ale pak se Luka najednou pohnula, podívala se na mě a povzdechla si:

„Stejně je to konec... Stejně se musím vrátit...“

A usmála se, určitě myslela na onen konec a na svůj návrat, potom se na mě znovu podívala a znovu si povzdechla:

„Stejně je to konec, nebo snad ne?“ zeptala se mě,

(64)

jako by o tom ještě pochybovala, a já odevzdaně přikývl.

Rozvázala si stuhu ve vlasech a podala mi ji:

„Jestli mě zabije, tak ti aspoň po mně zůstane mašle...“

Svíral jsem stuhu v dlani křečovitě sevřenými, jako by ochrnutými prsty; i dnes, když si na onu dlouhou noc vzpomenu, přejede mi po zádech mráz a cítím kolem sebe prázdnotu. Luka ještě jednou opakovala, že to je stejně konec. A já ještě jednou odevzdaně přikývl. A teprve tehdy mi došlo, co mám udělat. V mžiku se mi roztráslý nohy.

Potmě, uhýbající očima jsme se svlékli, pamatuju si, že mě nenapadlo rozepnout si košili a že jsem si ji snažil stáhnout přes ruce. Kdesi ve tmě škubal na kříži nohou Cvrček a mně se zdálo, jako bych pořád ještě visel za vlasy ve vzduchu...

Obejměte se, vybízela nás noc, ale mně bylo, jako by tu číhala smrt; blížil jsem se k prahu hříchu s rozehvělými koleny i hlavou, nedokázal jsem ho však za žádnou cenu překročit. Já to neumím, zamumlal jsem, ale Luka mlčela. Já to neumím, opakoval jsem ještě zoufaleji, jenže Luka se ani teď nepohnula. Jak si vzpomínám, dal jsem se do pláče a umiňoval jsem si, že hned vstanu a půjdu do kuchyně pro ostrý, špičatý nůž. A opravdu, když se mi zdálo, že už Luka usnula, vstal jsem a hledal ve špinavém nádobí mezi

(65)

talíři a hrnci zrezivělý, ale velice ostrý dlouhý nůž. Vzpomněl jsem si na svého otce i svou matku a pomyslel jsem si, že se jim určitě uleví, když je nebudu stát ani těch třicet rublů měsíčně. Myslel jsem to vážně a asi bych opravdu ležel vedle Boleslava, nebýt Luky. Tiše ke mně přistoupila, vzala mi nůž, hodila ho zpátky do hrnce s vodou a beze slova mě odvedla zpátky do postele. Noc už nevolala: obejměte se, a Luka seděla u mé hlavy a hladila mi vlasy.

„Luko, budeš teď ještě se mnou kamarádit?“ Báť jsem se na ni podívat.

„Když mě nezabije...“

Leželi jsme vedle sebe, Luka mě uchopila za ruku, jako bychom šli na procházku, dívali jsme se do tmy a kdesi blízko, snad na zaprášené polici mezi pokažkanými sešity, zašlými a zžernalými Boleslavovými medailemi a zašpiněnými barevnými kamínky, snad ještě bliž, tlouklo rozechvělé, dosud živé srdce našeho dětství.

A pak jsme zaslechli pomalé kroky nejprve v otcově pokoji, pak v matčině, nato opatrně zaskřípaly dveře u dědova pokojíku a kroky se zvolna blížily k nám; křečovitě jsem stiskl Lučinu ruku.

Dveře se pomalu otevřely a na prahu stanul Kaminskas, svíraje v ruce zámek od hlavních dveří. Díval se na nás zmučenýma, nevyspalýma očima a dýchal otevřenými ústy; ucítili jsme tíživý pach mužského

potu a výparů vodky, vdechli ho jak hustý, těžký chloroform a věděli, že přišel náš konec, protože jsme stáli na prahu hříchu; naše popraskané rty se rozevřely, vydechly vůni ořechů a místo slov Jdi pryč, smrtko, huš, huš řekl Amen... .

„Nic jsem nerozbil,“ řekl Kaminskas a opět umkl, potom položil zámek na stůl, sundal si čepici a s pohledem upřeným na Luku přistoupil k posteli. Sevřel cíp příkrývky a pomalu, opatrně ji stáhl k sobě. Luka se stočila do klubíčka. Bylo slyšet Kaminskasovo dýchavičné supění páchnoucí po chloroformu. Strnule zíral na má nahá hubená ramena, na skrčené Lučiny nohy a loktem si utíral široké, kapkami orosené čelo. Přejel očima mě, bezbranného a nahého, pak celý pokojík — stěny, strop, podlahu, polici s knihami, ložku s plachtami z barevných hadříků, prasklý rám od bubnu i láhev s kyselinou dusičnou uzavřenou gumovým dudlíkem. Pak vzal ze židle Lučiny šaty a obrátil je, přehodil Luce na krk, nahmátl její ruce a vsunul je do rukávů šatů, potom ji jako neživou hadrovou panu naplněnou pilinami posadil na pelest postele.

„Koupil jsem ti střevíčky,“ řekl a nemotorně poklekl u jejích nohou, „napadlo mě, že bych ti měl koupit nové, když už jsi všechny unosila.“

Vytáhl z kapsy kalhot nové střevíce lesknoucí se lakem a kovovými přezkami a natáhl je Luce na nohy.

„Netlačí tě?“

„Ne,“ sotva slyšitelně zašeptala Luka.

„Tak můžeme jít...“

Kaminskas uchopil Luku za ruku, podíval se na mě a druhou rukou na mě hodil příkrývku.

„Zámek jsem nerozbil... zase ho přišroubuju...“

A odešel s Lukou i se zámek, zanechal po sobě jen nezřetelný pach vodky či mužského potu; zůstal jsem tu zemdeně ležet, jako bych nebyl s to se probrat z narkózy, a dýchal otevřenými ústy...

Kaminskas znovu přimontoval zámek do dveří, pečlivě přitáhl každý šroubek a Luka stála vedle něho v nových lesklých střevíčkách, jaké ještě nikdy nikdo v našem městě neviděl.

„Za tohle... nikdy... za tohle nikdy...“ Luka tichounce vzlykala, ramena se jí chvěla, pak šeptem, jako by docela ztratila hlas, vykřikla Kaminskasovi do zad: „Nikdy nepříjdeš do nebe!“

Na hřbitově hnízdí vrány, na hřbitově rezavějí plechové věnce a kluci odlamují z ozdobných mřížek olověné šištičky, na hřbitově leží všichni ve stejných hrobech, jenom Boleslav ne, nad ním se tyčí hvězda natřená rudou olejovou barvou. Tím se Boleslav naprosto vyčlenil z kolektivu nebožtíků celého městečka. Jeho hrob je zavalen listím, smetím a zlomenými větvemi. Drobně prší, vrány tu sedí celé rozčepýřené, otec shrnuje listí a odnáší větve k ohradě, je mu horko,

a tak si svlékl kabát a odložil na lavičku klobouk. „Teď omdlím... Teď omdlím...“, mumlá si můj otec. Sako má úplně promočené a starostlivě si měří tep.

Po hřbitově kráčí muž s lopatou na rameni a jeho nápadně rudý obličej svítí už z dálky.

„To je váš bratr nebo nějaký příbuzný?“ ptá se a kývá na Boleslavův hrob.

Otec se truchlivě usmál, honem si oblékl kabát, nasadil klobouk a spěšně se přehrabuje v kapsách saka. Pak vytáhne zmačkaný rubl.

„Mám chatrné zdraví...“

Muž s rudým obličejem si chvíli rubl prohlíží, potom si ho strčí do kapsy.

„Dejte hrob do pořádku, uhrabte ho...“, otec s pohledem obráceným vzhůru nad stromy si zvedl límec kabátu a vtáhl hlavu mezi ramena.

Dejte do pořádku, uhrabte... Dejte do pořádku, uhrabte...

Na hřbitově hnízdí vrány, na hřbitově rezavějí plechové věnce a kluci ulamují z ozdobných mřížek olověné šištičky, na hřbitově všichni leží ve stejných hrobech...

HRAJTE SI, VÁŽENÍ,
JEN SI HRAJTE SE ŽÁROVKAMI

Tady u nás padá od rána do večera studený, ponurý déšť a tam na jihu, jak mi píše Aliukas Šovinis, „slunce neopouští nebeskou bán“ a kvetou tam magnólie a všelijaké jiné krásné voňavé stromy. Irena Meškusová porodila mrtvé dítě, ale ani ona mi neopomněla poslat srdečný pozdrav a fotografii — okamžik jejich slunečného života provoněného magnóliemi. Aliukas Šovinis na ní má oslnivě bílé kalhoty a pruhovanou rozhalenku, mírně se usmívá, v jedné ruce drží kostkovaný kufr, druhou rukou svírá dlaň Ireny Meškusové. Ta se mhouří do slunce a v oslnivém světle na pozadí zářivého moře vypadá trochu stíněně, jako malý a útlý ptáček. Tak to na světě chodí, šťastní lidé se procházejí v bílých kalhotách a já se převaluju na posteli v montérkách a ve volném čase přemýšlím o životě a všelijakých jiných nesmyslech. A jestli nepřestane pršet, tak se snad oběsím.

Ráno mi oknem vletěl do pokojíku mokrý list a sedl si na mou tvář. Na ulici zaburácel nákladák, a když jsem vyskočil z postele, uviděl jsem u vrat Luku. Kaminskas seděl v kabině, Cvrček na korbě mezi skříněmi, zrcadly a hrnci na pohovce, s dvěma žárovkami v ruce.

Otec otevřel dveře a rozčileně říká:

(70)

„Čeká tam na tebe Kaminskasová.“

„Vím,“ zamumlal jsem. „To vím i bez vás. . . Dejte mi pokoj.“

Kaminskas v kabině složil noviny a motor zaburácel ještě silněji. Luka skousla ret a vrací se k autu; bosky jsem se vyřítíl na dvůr a přerývaně křičím:

„Luko! Luko! Počkej!“

Obrátila se, jako by se ke mně chtěla vrhnout, ale zastavila se, oba jsme se rozhlédli kolem sebe a sklopili oči, protože Kaminskas, který vystoupil z kabiny, řidič i Cvrček s dvěma žárovkami v ruce, i můj vlastní otec, dokonce i moje operovaná matka ve dveřích, vážení sousedé za plotem, čumilové na ulicích, ti všichni nás pozorují v předtuše náramné podívané.

Strčil jsem ruce do kapes a nasadil na tvář úsměv, přestože jsem musel vypadat jako zmoklý a spráskaný pes:

„Tak ty odjíždíš?“

„Ano,“ zašeptala Luka a rozpřáhla ruce.

Lučiny střevíčky se lesknou lakem a kovovými přezkami, je svátečně nastrojená a zatraceně jí to sluší, v očích má horečnatý lesk. Až vyrostete, ještě víc rozkvete a zkrásní, jenže to už my všichni budeme nejspíš pod drnem.

„Měj se dobře,“ řekl jsem.

„Měj se dobře,“ řekla Luka a dívá se mi na nohy. „A nechoď bez bot, země je studená.“

(71)

„To nic,“ zasmál jsem se, „já jsem otužilý.“

Luka si vylezla do kabiny k řidiči, Kaminskas posedl, aby jí udělal místo, a nákladák mi na věky zmizel z očí. Nejdéle jsem z Kaminskasovy rodiny viděl Cvrčka, jak žongloval s dvěma žárovkami.

A znovu se, čert aby to vzal, rozpršelo.

NEVRACEJ SE, LUKO,
NEVRACEJ SE, MŮJ ŽIVOTE,
NIKDY SE NEVRACEJ

Ze všech stran, zepředu i zezadu mě obklopovalo nekonečno, všude panovalo naprosté ticho, které mi doslova zvonilo v uších — nebylo slyšet ani vítr přinášející ostrý pichlavý prach, jenž mě jako malé jehličky bodal do očí.

„Nic nevidím!“ Luka zamhouřila oči a počítá náboje očistujíc je od písku.

Přibližují se, pak se ztrácejí, hned nato se znovu objevují vpředu, po stranách i za zády, špičaté a ostré, míhají se jak zrníčka prachu a najednou vyrůstají přímo přede mnou, na dosah ruky:

„NO PASARAN!“ vykřikl jsem, Luka se mi pově-

(72)

sila na krk a já odhodil příkrývku a otevřel oči: málem jsem spolkl červenou Lučinu mašli.

Rozsvítil jsem stolní lampu, stuha byla celá mokrá a potrhaná, jak jsem ji žvýkal; při pohledu na ni se mi zvedl žaludek. Vstal jsem a pomalu se šourám podél zdi a přidržuju se jich jako můj děda tenkrát, když se měnily peníze.

V kuchyni se svítí a je odtud slyšet jednotvárné klepání. Můj otec v pruhovaném pyžamu, nahrbený, s vystouplými lopatkami připomínajícími oškubaná ptačí křídla, rozbíjí kladívkem ořechy a hází vyloupnutá jádra do průhledné skleněné mísy. Provinile vstal, sundal si brýle, vyleštil si je o pyžamo, znovu se posadil a nesměle řekl:

„Dneska máš narozeniny... Vzpomněl jsem si, že jsi míval rád ořechy...“

„Ty si to opravdu pamatuješ?“ zeptal jsem se udiveně i dojatě zároveň.

„Chtěl bych ti upéct ořechový chleba. Třeba se mi povede...“ usmál se otec a rozpráhl ruce. „Jen ořechů mám málo, vzpomněl jsem si trochu pozdě.“

Potom vstala z postele i moje matka a nakoukla do otevřených dveří. Stála tam bosá, v dlouhé noční košili s jahůdkami a s úsměvem pokývla na otce. Pak zavřela dveře, ale hned se zase do kuchyně vrátila a dala mi bílé kalhoty, jaké nosí jenom žokejové, rozhodčí v boxu a někteří šťastní lidé.

(73)

„Jenom jsem je nestačila obroubit...“

Oblékl jsem si je, ale že jsem zhubl, byly mi moc široké. I můj otec odložil kladívko a pozorně si mě prohlédl od pasu dolů.

„Krásné kalhoty, ovšem poněkud nepraktické...“

Snad budu opravdu v těch bílých kalhotách v našem městečku jako bílá vrána a všichni budou po mně házet blátem, protože nejsem ani rozhodčí v boxu, ani žokej, ani... ani...

Posadili jsme se ke stolu a začali slavit moje narozeniny. Matka obšírně vyprávěla, jak mě rodila a že jsem se mohl narodit mrtvý stejně jako děťátko Ireny Meškusové, které bylo otrávené plynem. A otec zase vyprávěl, jak pětkrát utíkal z porodnice domů a z domova do porodnice s příkrývkou a plínkami, a proto ho voják na stráži považoval za spojku banditů.

„Děkuju vám, otče,“ řekl jsem, „i tobě, Elyte, že jste na mě nezapomněli.“

„Co to povídáš,“ otec zrozpačitěl a dokonce trochu zčervenal. „Já přece ještě nemám takovou sklerózu, abych na tebe zapomněl.“

Elyte se jen usmívala, smát se nemohla, protože jí dosud bolely stěhy.

Bylo dvanáct hodin, když jsem objal svého vlastního otce a svou vlastní matku kolem ramenou a řekl jim:

„Ať mi upadne ruka, jestli na vás, otče, anebo na tebe, Elyte, někdy zapomenu.“

(74)

Když si šli lehnout, pořád se za mnou otáčeli, jako by se nemohli na svého vlastního syna vynadávat.

Uklidil jsem v kuchyni, umyl nádobí, smetl skořápky od ořechů a nabral hrst jader, které vyloupal otec: byly od loňska, vyschlé, svraštělé a hořké — nebyly to ty pravé ořechy, a ani ten chleba by nebyl pravý; ostatně možná že nikdy neexistoval a existovat nebude.

Zhasl jsem v kuchyni světlo, pomalu dojedl ořechy a řekl:

„Nevracej se, Luko, nevracej se, můj živote, nikdy se nevracej...“

POSLEDNÍ KAPITOLA

Finkelstein byl žid a odmalička mi stříhal vlasy. Přehodil přese mne čistou roušku, která mi zakryla ruce, nohy i ramena, volná zůstala jen hlava, a zeptal se:

„Jaký stříh si račte přát?“

Chvilí jsem přemýšlel a pak se smutně usmál:

„Žádný, ostříhejte mě dohola...“

(75)

U kamen vysychala mokrá polena a z pokaženého rádia po drátě se linula vzdálená hudba houslí připomínající letní cvrkot kobylek.

Finkelstein mi vjel prsty do vlasů, zavrtěl hlavou a zapnul strojek na stříhání. A už mi padaly po nakrobené roušce prameny vlasů a klouzaly dolů na podlahu. Finkelstein mi načechrал vlasy na zátylku a povzdechl si:

„To nejsou vlasy, to je hotové zlato!“

Bůhvíproč mi to najednou přišlo hrozitánsky líto, sevřel jsem v dlani chomáče svých vlasů a dívaje se do zrcadla, začal jsem docela veřejně plakat, a vůbec jsem se za to nestyděl, ještě štěstí, že tiše, jako štěně odkopnuté zlým člověkem.

Finkelstein vypnul strojek na stříhání, smetl mi vlasy z ramenou a prohlížeje si mě v zrcadle, utřel mi rouškou zavlhlý obličej.

„Deset kopejek,“ řekl a podal mi stvrzenku.

Dal jsem mu peníze, oblékl si kabát, Finkelstein otevřel dveře a já utíkal s holou hlavou po ulici, zábla mě, protože z nebe krouživě padal první letošní sníh...

Jen ať sněží... A vůbec... Kašlu vám na ten váš sníh...!

TETA
ANGELA